

Naše lesy nevzkvétají

Kůrovcová situace v našich lesích je nejhorší za posledních několik set let, přestože každoročně mizí pod rukama těžařů miliony kubíků kůrovcem napadeného dříví. Může za dnešní kritický stav lesů jenom stále gradující moc kůrovce, nebo tkví podstata v něčem jiném?

KAROLÍNA POLÁČKOVÁ

VEvropské unii má Česká republika po Polsku druhou nejsilnější pozici státu ve spravování lesů, jakkoli zavedení tržního hospodářství po roce 1989 přineslo podstatné změny i v lesní oblasti, kde nastoupil zakázkový systém hospodaření. Když se v okolních zemích od 80. let lesníci zaobírali klimatickou změnou a jejími dopady na lesy, jejich kolegové v České republice podobným diskusím nevěnovali téměř žádnou pozornost. Vzájemná konkurence firem soutěžících o komplexní dřevařské zakázky, ke kterým si dopomáhaly levnou pracovní silou, vedla k nejistotě nabídky lesních pracovních příležitostí na českém venkově, a postupně až k absolutnímu nedostatku kvalifikovaných lesních dělníků. Ti teď chybí při řešení kalamitních situací. „Na plné propuknutí příznaků chronických potíží se zadělavalo již dlouho. Současný obrovský problém způsobilo nakupení občasných, ale dlouhodobě přijímaných špatných rozhodnutí. Klimatická změna jen věci vytáhla rázně na povrch a kůrovec je jen jednou z řady ‚nemocí‘, na kterou lesy doplácují,“ myslí si Milan Hron z České lesnické společnosti ProSilva Bohemica.

MZe: Selhání lesnického hospodaření

„Kůrovcová situace v Česku je kritická. V oblasti severní a střední Moravy a Slezska doslova katastrofální. Nejpostiženější je širší území Bruntálska,“ varuje z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti (VÚLHM) Jan Lubojacký. Podle zprávy ministerstva zemědělství o stavu lesa a lesního hospodářství jsme v roce 2016 vykáceli rekordní objem kůrovcového dříví. Tyto plochy jsou přitom nerovnoměrně rozložené — jen na území okresu Bruntál najdeme větší množství kůrovcem napadeného dříví než ve zbytku republiky dohromady. „Evidovaný objem vytěženého kůrovcového dříví v Česku v roce 2016 byl tři miliony metrů krychlových, objemy v roce 2017 budou zřejmě ještě o cca 0,5–1 milionu kubíků vyšší,“ dodává Lubojacký. Loňská říjnová kalamita Herwart poškodila téměř dva a půl milionů kubíků dřevní hmoty a prosincová vichřice Xanthos se podepsala na 250 tisících kubíků dříví. Nejvíce se kůrovec projevil v Jeseníkách, Beskydech, a jak už je zvykem, neobešel ani Šumavu.

Lesní pozemky pokrývají v současné České republice 2,7 milionu hektarů, tedy třetinu území státu. Téměř 60 procent vlastní stát, většinu z toho (1,305 milionu hektarů) skrze státní podnik Lesy České republiky; menší část patří pod správu Vojenských lesů a statků ČR a Správy národních parků. Zbýlých 40 procent lesů spravují obce, církve, lesní družstva a soukromí vlastníci.

Podle *Zprávy o stavu životního prostředí v ČR za rok 2016*

jsou tři ze čtyř jehličnatých stromů v České republice nemocné. „Primární příčinou současné kalamitní situace je dlouhodobé a plošné oslabení lesních porostů suchem. Kalamita svým rozsahem a rychlostí postupu přesahuje možnosti vlastníků lesů ji účinně tlumit. Zejména se jedná o místa, kde není k dispozici dostatečné množství personálních a technických kapacit,“ vyjádřilo se k současné situaci tiskové oddělení ministerstva zemědělství.

Vichřice, kůrovec, výkyvy počasí, pozdní zpracování kůrovcem napadeného dříví, nadměrné sucho, klimatická změna, holosečné kácení, úbytek živin následkem odváženého dřeva, vysazování umělých, na škůdce více náchylných monokultur či degradace půdy však nejsou jedinými důvody úpadku lesního ekosystému. „Současná nepříznivá situace je důsledkem zřetězení celé řady příčin. Zjednodušeně lze uvést, že se jedná o selhání lesnického hospodaření v podmínkách snížené obranyschopnosti smrku a dlouhodobě vysokých populačních hustot více druhů kůrovců,“ vysvětluje Lubojacký.

Kde se stala chyba?

„V boji proti kůrovcovi chyba nenastala. Pokud by věci fungovaly normálně, kůrovec by se osvědčenými metodami dal nějaký čas ještě držet pod kontrolou až do doby, než by se projevilo nějaké jiné slabé místo systému,“ uvádí Hron. V porostech plošně stresovaných suchem a horkem však mají kůrovci ideální podmínky na řádění, a proto se kůrovcové gradace již od první poloviny 90. let minulého století objevují v pravidelných intervalech. „Hledat v lese stromy napadené 4,2 milimetru velkým broukem není jednoduché. Záleží na mnoha okolnostech, kdy se například strom podaří najít a kolik času na asanaci pak je. Lesník má na zpracování a asanaci takového stromu jen několik málo týdnů,“ připomíná tisková mluvčí státního podniku Lesy České republiky Eva Jouklová. Kvůli nedostatku času na asanaci neboli opatření sloužící k ozdravení stromů při kalamitách častokrát nastupují na scénu rovnou pily.

Při těžbě lesa holou sečí tak v České republice každoročně vzniká něco přes 15 tisíc hektarů holin, které se poté opět zalesňují. Holosečné kácení však likviduje celý lesní ekosystém včetně zde žijících rostlin a zvířat. V důsledku rozsáhlého zásahu do biodiverzity daného místa se změní také složení půdy, které se ve spojení s nestabilním počasím negativně odráží na kvalitě budoucího hospodaření. K zalesňování se z komerčních důvodů využívají především smrky. Rostou totiž rychle a jejich dřevo se těží i zpracovává snadněji než jiné druhy. Jednotvárnou smrkovou výsadbou vznikají věkově i prostorově homogenní porosty, které jsou nejenom nestabilní,

ale i náchylnější k podlehnutí útoku škůdců nebo výkyvům počasí. Úplná regenerace půdy po holoseči přitom trvá až 1500 let. Zvýšení teploty a změna srážek podstatně zvětší území nevhodné pro růst smrku. Podle *Komplexní studie dopadů, zranitelnosti a zdrojů rizik souvisejících se změnou klimatu v ČR*, kterou pro MŽP vypracovalo v roce 2015 Centrum pro životní prostředí a hodnocení krajiny Ekotoxa, bude v České republice v roce 2099 jen jedenáct z jednačtyřiceti přírodních lesních oblastí splňovat ekologickou valenci smrku (tedy možnost smrku tam růst).

Navzdory výše zmíněným alarmujícím skutečnostem se Lesy ČR k aktuální situaci stavějí pozitivně. „Aktuální zdravotní stav lesů je relativně dobrý. Výměra lesa dlouhodobě stoupá, stejně jako zásoby v lese. Les pěstujeme s perspektivou sta let, ale lesní systém reaguje na změny — některé je schopen akceptovat, a některé hůře či vůbec. Plošný rozpad lesů v celé České republice nehrozí,“ ubezpečuje Jouklová.

Odložená dekáda

Což o to, plán na ozdravení českých lesů schválila vláda již v roce 2008. Národní lesnický program (NPL II), za jehož vznikem stojí řada expertů z mnoha institucí, profesních a ekologických nevládních organizací, asociací těžařských společností a také vlastníci či státní správci lesů, zahrnuje důležité kroky k zajištění postupného zotavení lesů. Ministři podle něj chtěli do roku 2013 omezit holosečné kácení, rozšířit plochu rezervací postupně proměňovaných v „divoký prales“, sázet daleko více listnáčů či smíšených porostů nebo ponechat vybrané stromy v lesích k zestárnutí.

Potřebné změny lesního zákona a související legislativy, díky nimž by schválená opatření nebyla jenom prázdny sliby, však dosud neproběhly. „Ministerstvo zemědělství naplnování Národního lesnického programu dlouhodobě bojkotuje. Mám za to, že velký vliv na jeho schválení měla tehdy přítomnost Strany zelených ve vládě. V té situaci raději vlivné těžařské firmy kývly na dohodu, ale v momentě, kdy zelení z vlády odešli, uplatnily svůj vliv na ministerstvo zemědělství, aby Národní lesnický program ignorovalo,“ vysvětluje lesní expert Hnutí DUHA Jaromír Bláha.

Kdyby nebylo kůrovce...

Řada aktérů svádí nemožnost změny lesních pořádků na agresivitu kůrovce. Pilový radikalismus však není při kůrovcové kalamitě vždy nutný. Pokud napadené stromy nevykácíme, důsledky působení lýkožrouta se odrazí spíš esteticky nežli zásadní změnou lesního ekosystému. „Proti kůrovci bychom neměli zasahovat v národních parcích, rezervacích a dalších

územích ponechaných samovolnému vývoji, kde kůrovec pomáhá odstraňovat neživotné smrky a příroda je nahrazuje odolnějšími stromy. V hospodářských lesích lesní zákon nařizuje proti kůrovci zasahovat, a to znamená kácet. Při současné velikosti napadení lesů kůrovcem a způsobu zadávání zakázek těžařským firmám u Lesů ČR jsou však zásahy neefektivní,“ kritizuje Bláha.

Další problém představuje to, že se všechny staré a pokácené stromy z lesa odvázejí. Důsledkem je ztráta živin, zrychlená eroze či zvyšování okyselování půdy, a především úbytek biotopů důležitých pro v lese žijící rostliny, zvířata a houby, což vede k úbytku řady druhů ptáků a savců, brouků i dalšího hmyzu, hub či lišejníků. Podle informačního listu Hnutí DUHA zde každoročně naroste asi o 14 procent více dřeva, než se vytěží, a tudíž není pádný důvod neponechat část stromů v lese. „Rozumné by bylo rozvrhnout dostupnou kapacitu tak, aby se zabránilo dalšímu šíření kůrovce do dosud nenapadených lesů i za tu cenu, že někde se mu lesy nechají napospas. Tomuto logickému postupu však brání stávající nastavení legislativy v kombinaci s praxí zadávání zakázek u Lesů ČR a rozdrobeným vlastnictvím lesů,“ soudí Bláha.

Dvakrát měř, jednou řež

Už tak obtížnou situaci loni navíc zhoršily srpnové vichřice. Trh zahltilo kůrovcem napadené dřevo nižší kvality, za nějž dřevozpracující podniky utrhá méně korun na kubík, než za dříví kůrovcem nenapadené. „Vede to k významnému snížení zpeněžení dříví. Případný negativní finanční dopad do tržeb státního podniku Lesy ČR bude pokryt z interních zdrojů státního podniku,“ vyjádřilo se tiskové oddělení ministerstva zemědělství. V reakci na to ministerstvo nařídilo, aby všichni velcí soukromí i státní vlastníci lesů v kalamitní oblasti výrazně omezili nebo zastavili úmyslné těžby jehličnatého dřeva.

„Kalamita je velká komplikace, která nemá jednoduché a rychlé řešení. Na postupné provádění koncepčních změn během bezkalamitního provozu nebyl čas, protože potřebujeme napřed dostat pořádnou facku, abychom začali něco dělat. Zpočátku by stačilo umožnit hospodařit těm, co to chtějí dělat jinak,“ říká Milan Hron, jehož hlavním cílem je spolu se sdružením lesníků a přátel lesa Pro Silva Bohemica praktikovat a prosazovat co možná největší využití přírodních procesů. Chtějí tak dosáhnout lepšího a trvalejšího hospodářského výsledku, aniž by les přestal plnit všechny své funkce.

„Příčinou špatného stavu lesů je současný zákon, který do-

voluje nezdravé hospodaření. Změna složení porostů bude trvat desítky let. Proto musíme už teď nastavit pravidla, která k ní povedou,“ přidává se ke kritice Hnutí DUHA. Pravidla by měla obsahovat omezení holosečí, výsadbu lesů s druhovou, věkovou a prostorově různorodou strukturou, určení limitů těžby i výsadby smrků, změnu lesnické a myslivecké legislativy, ponechání části mrtvého a starého dříví v lese, zásady pro zalesňování, a to všechno s ohledem na probíhající změnu klimatu. K řešení lesní krize pomůže také následovat heslo „jiný kraj, jiný mrav“, a tedy rajonizace. Lesy jsou neustále se měnící živý organismus, a proto k nim nemůžeme přistupovat univerzálně.

Letošního 8. ledna se první vláda Andreje Babiše zavázala v programovém prohlášení k následujícímu: „Jako vláda garantujeme nezcizitelnost státních lesů. Praktickými opat-

řeními posílíme ochranu lesů, především jehličnatých, které jsou v současné době vážně ohroženy dopady klimatických změn. Vytvoříme dlouhodobou a jednoznačnou koncepci státní lesnické politiky a také myslivecké politiky, které budou naplňovat jak potřeby státu, jeho občanů, tak průmyslu a zemědělství na něj navázaných, a to v symbióze s kulturní krajinou, přírodou, přirozenou obnovou lesů. Lesy České republiky jako státní podnik bude hlavním nositelem této strategie“. Papír jak známo snese všechno, ale na druhou stranu tyto sliby umožňují na vládu tlačit. Je totiž nejvyšší čas přestat dělat ze zdejších lesů kůlničku na dříví.

Autorka studuje na FSS MU. Kontakt: polackova@sedmagenerace.cz.

LA LUPA / Martina Valentíková

Stále hrbolaté Česko

I tátové mají rádi své děti a chtějí s nimi trávit čas. Už si toho všimli i na ministerstvu práce a sociálních věcí. Od letošního února platí takzvaná otcovská dovolená, která tatínkům umožňuje vybrat si při příležitosti narození nového potomka týdenní volno. Týden musí zvolit v období šestinedělí, tedy v době, kdy je novopečená matka obvykle na mateřské dovolené. Otcové nebo osoby, jež dítě převzaly do vlastní péče, pobírají po sedm dní sedmdesát procent mzdy. Tento pozitivní posun umožňuje otcům intenzivně rozvíjet vztahy se svým dítětem už od jeho narození.

Je to také krůček na cestě vedoucí k rovnosti mezi muži a ženami v naší společnosti. Jenže takových krůčků před námi leží víc než dost. Podle zprávy neziskové nadace Světové ekonomické fórum zaujímala Česká republika v loňském roce 88. místo z celkem 144 zemí, v nichž byla měřena úroveň

rovnosti mezi muži a ženami. Před námi se umístilo nejenom Slovensko, ale i země jako Mexiko, Keňa nebo Rusko. Oproti roku 2016 klesla Česká republika o jedenáct příček dolů. Naše celkové skóre se přitom příliš nezměnilo, snížilo se jen asi o dvě tisícinny a z dlouhodobého pohledu se rovnost mezi muži a ženami vyrovnává. Ve srovnání s jinými zeměmi ovšem „vyrovnáváme“ až příliš pomalu, takže za nimi začínáme značně zaostávat.

Vůbec nejlepší výsledky mají České země v dosažení vzdělání, rovnost je zde absolutní. Podobně dobré výsledky ukazuje i úroveň zdraví. Znatelně hůře jsou na tom ženy po ekonomické stránce, tedy v otázce příležitosti a účasti na ekonomických procesech. Vůbec nejhorší výsledky se týkají schopnosti žen prosazovat politická rozhodnutí, a to kvůli jejich nedostatku v parlamentu i na ministerských pozicích: zde se Česká

republika pohybuje pod průměrem měřených zemí. O tom, že by byla Češka zvolena například prezidentkou, si prozatím můžeme nechat zdát.

Za takové situace je vlastně s podivem, že se daří prosazovat zákony zvyšující rovnost mezi muži a ženami. Může za to zřejmě fakt, že pokud už má nějaká žena v posledních letech křeslo ve vládě, jedná se o ministerstvo práce a sociálních věcí. Na druhou stranu je to také ministerstvo, které je tradičně považované za méně významné. Po Michaele Marksové převzala žezlo Jaroslava Němcová, žena úspěšná v politické i ekonomické sféře, která by teoreticky mohla pokračovat v reformách započatých její předchůdkyní. Jak se ale dosud zdá, téma rovnosti mezi její hlavní priority nepatří.

